

Перекладознавство

УДК 811.161. 2'255.4

DOI: 10.31471/2304-7402-2019-3(55)-350-362

ЦИВІЛІЗАЦІЙНА МІСІЯ ПЕРЕКЛАДУ: ПІВНІЧНО-АМЕРИКАНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

В. Д. Бялик

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича;
58012, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2*

Основна увага в статті приділяється соціокультурним аспектам у процесі перекладу. Підкреслюється, що не тільки мовні складники, але і соціокультурні чинники тексту, який перекладається, впливають на якість перекладу. При перекладі важливо враховувати до якої міри культура присутня в тексті та до якої міри мова присутня в культурі. Мова є семіотичною системою, яка проектується на соціокультурні та семіотичні аспекти перекладу. Перекладач повинен бути обізнаний з культурою, звичаями, традиціями, соціальним тлом, які виражені як у мові-джерелі, так і мові перекладу, оскільки він репрезентує іншомовній аудиторії не тільки літературний твір, а й країну його походження, вибудовує її образ, а також образ її культури. Водночас основним завданням перекладача є інтерпретація як тексту, так і за тексту, пронизуючи їх через свою особистість і надаючи створюваним образами власних характеристик. В цьому зв'язку важливим видається проаналізувати роль особистості у перекладацькому процесі. У статті розглядаються соціокультурні аспекти перекладацької та освітньої діяльності відомих громадських та культурноосвітніх постатей Північної Америки в царині перекладу та пропаганді українських культурних цінностей в англофонному просторі. Серед таких, відібрані Майкл М. Найдан, відомий американський вчений та перекладач та знана канадська професорка, вчена, перекладачка і видавець Рома З. Франко. Вибір зумовлений декількома причинами: по-перше, їх всесвітньовідомою репутацією як перекладачів, по-друге, їх жагою і прагненням пропагування цінностей української культури та ознайомлення з ними англомовної аудиторії. В статті розглядаються основні етапи становлення Майкла Найдана та Роми Франко як перекладачів. Особлива увага приділяється їх перекладам з української мови англійською, які охоплюють як прозові, так і поетичні твори. Здійснена спроба розглянути основні прийоми та інстру-

ментарій перекладу художнього тексту як семіотичного утворення з врахуванням соціокультурних чинників для досягнення адекватності у перекладі. У статті містяться відомості творчої діяльності Майкла М. Найдана і Роми Франко та подаються перспективи подальших досліджень їх творчості.

Ключові слова: Майкл М. Найдан, Рома Франко, переклад, мова-джерело, мова-ціль, соціокультурні аспекти перекладу, семіотична система.

Важко переоцінити роль перекладу в нашому багатомовному та багатокультурному світі. Не применшуючи ролі мови як такої у процесі комунікації, виокремлюємо культурний складник пізнання суспільства, де мова виступає джерелом та виразником культури як особистості, так і спільноти загалом, оскільки впливає на сприймання світу мовцем [7]. Тому при перекладі важливо враховувати до якої міри культура присутня в тексті та до якої міри мова присутня в культурі. Іншими словами, якщо зважати на те, що мова є семіотичною системою, можна говорити про соціокультурні та семіотичні аспекти перекладу. В такому разі перекладач повинен бути обізнаний з культурою, звичаями, традиціями, соціальним тлом, які виражені як у мові-джерелі, так і мові перекладу. Водночас важливо знати як особливості мовленнєвого стилю, так і соціальні норми обох мов. Така обізнаність, безумовно, значною мірою сприяє якості перекладу. Як зазначають Б. Хатім та І. Мейсон [6], соціальний контекст у перекладі тексту є, можливо, більш важливим, ніж сам жанр тексту. Переклад в соціологічному аспекті здійснює цивілізаційну місію, ознайомлюючи читача з різнобарв'ям культур, зближуючи народи та сприяючи їх взаєморозумінню.

В лінгвістичній та педагогічній літературі, а також в перекладознавстві мало приділяється уваги відомим людям, **персоналіям**, які внесли вагомий здобуток у розвиток цих сфер людської діяльності, принаймні при житті. Зазвичай, люди цікавляться радше **РЕЗУЛЬТАТАМИ** їхньої діяльності, ніж самими постатями. Проте слід зазначити, що ці результати безпосередньо залежать від людей, вчених, особистостей, які їх досягають.

Особистість перекладача у сучасному перекладознавстві все частіше стає предметом особливої уваги науковців [1; 2]. Цілком слушною є думка М. Л. Іваницької в тому, що «перекладач репрезентує іншомовній аудиторії не тільки літературний твір, а й країну його походження, вибудовує її образ, а також образ її культури. Водночас він інтерпретує текст і за текст, пронизуючи їх через свою особистість і надаючи створюваним образам власних характеристик» [1, с. 7]. Тому дослідження особистості перекладача набуває особливого значення для розуміння перекладацького процесу і обумовлює його **актуальність**.

Більшість маститих перекладачів досягають вершин перекладацької майстерності завдяки усвідомленню важливості культурного склад-

ника, вмінню передачі усіх культурних тонкощів, нюансів мови-джерела у мові перекладу і, таким чином, зближують культури, народи. Творча діяльність таких людей заслуговує на особливу увагу. Дуже часто ці люди є невинними ентузіастами, закоханими у свою нелегку перекладацьку професію, часто працюючи за символічну винагороду. Така жертівність у поєднанні з талантом підносить їх на ще вищий щабель в соціальній ієрархії, в академічних колах.

Мета статті полягає в розкритті важливих характеристик особистості перекладача та соціокультурного семіотичного підходу до перекладацької діяльності, які представлені відомим американським вченим та перекладачем доктором Майклом Найданом, професором родини Воскобійників, професором українознавства, професором слов'янських мов та літератур кафедри германських і слов'янських мов та літератур університету штату Пенсільванія, США та знаною канадською професоркою, перекладачкою і видавцем Ромою Франко.

Серед найголовніших **завдань**, які сприяють розгляду поставленої проблеми, виокремимо такі: коротко подати біографічні відомості про перекладачів, схарактеризувати професійну діяльність вчених та перекладачів, а також звернути увагу на особливості перекладацького методу та перекладацьких технік, якими вони послуговуються у своїй творчій діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доктор Майкл Найдан, видатний перекладач сучасної російської та української прози, поезії, у доробку якого більше 40 книг та більше 100 статей і перекладів в літературних журналах США і Європи. Різномісна особистість Д-ра Майкла Найдана виявляється в громадській та творчій діяльності як в США, так і в Україні, його небайдужому ставленні до всіх сфер життя української діаспори в Північній Америці, його майстерності передачі любові до слова, його готовності завжди поділитися знаннями з іншими, завжди допомогти і не має значення чи то студент, чи фулбрайтівський стипендіат (а їх у нього вже більше 40), чи відомі громадські, культурні та політичні діячі, поети, прозаїки, вчені. Його відмінною рисою є любов та людяність, що приваблює багатьох людей і збагачує їх душевно. Його приймають і сприймають радо як в академічних колах, творчих спільнотах, так і академічній будівлі Берроуз в університеті, де він працює. Окрім наукових публікацій, він сам пише поетичні твори, пісні, прозу, а також малює.

Майкл (Михайло) Найдан народився 20 жовтня 1952 р. в Нью Джерсі, США, у сім'ї українських емігрантів. Однак оточення, в якому він зростав, далеко не було українським. І як він згадує в одному із інтерв'ю, що сім'ї доводилось 45 хвилин добиратись автомобілем до української церкви, а про українську недільну школу не було й мови [8; 9]. Його україномовна родина була єдиним джерелом українства, прищеплювала любов до рідного слова, яку він потім передав і своїй дочці Лілі, професорці Пенсільванського університету у Філадельфії, США.

Отож не дивно, що після закінчення середньої школи юнак вступає до Американського університету у Вашингтоні, столичний округ Колумбія, щоб вивчати слов'янську, зокрема російську мову. В той час (як зрештою і зараз) українську мову вивчають не в багатьох університетах США, що свідчить про недолугу політику нашої держави і у цьому питанні. Майклу щастило на чудових викладачів таких, як Вера Борковець з Чехословаччини, професор Борис Фліппов. Творчому письму навчався разом із талановитими поетами Генрі Тейлором та Мирою Скларев, які особливо кохалися в перекладі поезії. В цей час він перекладає Анну Ахматову, Александра Блока, Осипа Мандельштама, Бориса Пастернака та інших. Перші переклади появились в літературному журналі «Гіперіон» в 1976 р. [8; 9]. В Американському університеті він отримав бакалаврський (1973 р.) та магістерський ступінь (1975 р.) з російської мови та продовжив навчання на кафедрі слов'янських мов Колумбійського університету у Нью Йорку, здобувши там науковий магістерський ступінь з філології (1980 р.) і доктора (1984 р.). У цей час йому пощастило слухати лекції з української поезії модернізму у Гарвардському університеті, які читав професор Омре Ронен з Одеси, і захопився поетичними творами Павла Тичини, Максима Рильського, Миколи Бажана, Майка Йогансена та інших поетів і навіть написав роботу з творчості М. Рильського [8].

Фактично, українськими перекладами він почав займатись, коли був в аспірантурі Колумбійського університету. Там же тричі отримував нагороди за найкращі переклади російських поетів. У цій діяльності його підтримував професор Роберт Магайер, який сам перекладав з польської та російської, зокрема прозу Андрея Белого та Миколи Гоголя. А професор Джон Мальмстад наполягав на тому, щоб студенти перекладали твори, які вони аналізують для кращого розуміння поезії. Це він запропонував Майклу перекласти твір Марини Цветаєвої «Після Росії» під час роботи над дисертацією. І врешті такий переклад було опубліковано у видавництві Ардіс. Поет і перекладач Богдан Бойчук, поет Василь Барка, вчені Асся Гумеськи та Джон Фітцер – це ті з багатьох людей, які всіляко підтримували Майкла у перекладі українських авторів. Зауважимо, що на той час небагато людей займались перекладами з української, а професор Торонтського університету Джордж Луцький незадовго до пенсії припинив перекладацьку діяльність. І тоді Майкл Найдан вирішив взятися за переклад з української. Його перша книга перекладів поезій Ліни Костенко з'явилась у видавництві Гарланд, Нью Йорку у 1990 р., про яку дуже схвально відгукнувся професор Фітцер [8; 9].

Окрім російської та української літератури, Майкл Найдан перекладав з румунської твори талановитої поетеси Ліліани Урсу, яка двічі була стипендіатом програми ім. Фулбрайта в університеті штату Пенсільванія.

Свою професійну діяльність Майкл Найдан розпочав викладачем у Йельському університеті (1982-1986 рр.), згодом працював у Ратгерському університеті на кафедрі слов'янських мов та літератур (1986-1988

рр.) і решту свого життя пов'язав з університетом штату Пенсільванія, де працював асистентом (1988-1990), доцентом (1990-1996), завідувачем кафедри (1991-1997) і, починаючи з 1996 до тепер професором слов'янських мов і літератур на кафедрі германських і слов'янських мов та літератур, а з 2007 р. професором родини Воскобійників. Займав посаду директора центру російських та східноєвропейських студій (1992-1998 рр.). Така професійна діяльність у кращих вищих навчальних закладах США та світу не могла не відобразитись на зростанні його перекладацької майстерності та наукової зрілості.

Перекладацький період Майкла Найдана можна поділити умовно на два окремих етапи, якщо залишити осторонь його переклад декількох творів Ліліани Урсу з румунської, а саме: переклад з російської та переклад з української. Це жодною мірою не є свідченням чітких хронологічних рамок творчості, а скоріше ці етапи взаєпов'язувалися і накладалися один на одного.

Російсько-англійський період творчості розпочався ще із студентської лави, де переклад «Після Росії» М. Цветаєвої займає значну нішу в перекладацькому ужику Майкла Найдана.

Перекладаючи з російської Майкл тісно співпрацював із своїм колегою з Бакнелльського університету Славою Ястремським, корінним росіянином. Разом вони перекладали Марину Цветаєву, Ігора Клеха, Ольгу Седакову та інших. Їхня плідна співпраця тривала понад 25 років аж до раптової смерті Слави Ястремського у 2013 р [8]. В цей же період він перекладає Елену Файналову, Веліміра Хлебнікова, Анну Ахматову та інших.

Загалом, Майкл Найдан виявляє неабиякі здібності як у співпраці з колегами, авторами, так і самостійних перекладах.

Українсько-англійська перекладацька спадщина Майкла Найдана охоплює прозу, поезію, есе. Він чудово перекладає Богдана Ігора Антонича, Павла Тичину, Григорія Сковороду, Тараса Шевченка, Юрія Винничука, Дмитра Павличка, Максима Рильського, Ліну Костенко, Віктора Неборака, Юрія Андруховича, Олександр Ірванця, Юрія Іздрика, Марію Матіос, Оксану Забужко, Емму Андієвську, Ірен Роздобудько. Його переклади з української мають на меті ознайомити читача з творчим доробком як відомих авторів-класиків, так і сучасних українських поетів та письменників, літературних діячів в діаспорі. Палітра творів, які перекладалися Майклом Найданом, налічує авторів, які може й маловідомі для широкого українського загалу. Тут серед творів Сергія Жадана, Богдана Жолдака, Василя Симоненка, Василя Герасим'юка, Василя Барки, Василя Махна, Ігора Римарука, Тараса Мельничука, є і твори Тані Малярчук, Наталки Білоцерківець, Галини Пагутяк, Назара Гончара, Ганни Осадко, Мар'яни Савки, Патриції Кіліни, Євгенії Кононенко, Оксани Пахльовської, Ірини Шувалової, Людмили Таран, Тараса Антиповича, Галини Петросаняк, Марії Титаренко, Атілли Могильного, Олеса Ільченка, Лариси Денисенко та інших. Плідною є і перекладацька та видавни-

ча співпраця з Марком Андрейчиком, Аскольдом Мельничуком, Елеонорою Адамс, Світланою Барнз, Оксаною Тацяк, Ольгою Лучук, Оксаною Лещевською, Тесс Галагхер, та багатьма іншими.

Лише один перелік прізвищ авторів перекладених творів свідчить про титанічну роботу Майкла Найдана в царині перекладу, перекладацької критики, редакторської, авторської, наукової діяльності. Ця робота гідно оцінена його колегами і шанувальниками скоріше в Північній Америці, ніж в Україні. Серед них премія Джорджа Луцького від Торонтського університету, неодноразові нагороди від американської асоціації українознавства, нагорода Юджина Кайдена від університету Колорадо, нагороди від університету штату Пенсільванія, пушкінська премія від Колумбійського університету, а також премія Дмитра Нитченка від Спілки українських філантропів України, нагороди від київського та львівського форуму видавців. Майкл Найдан неодноразово бував в Україні як фулбрайтівський стипендіат. Будучи аспірантом Колумбійського університету, стажувався в СРСР, вивчаючи російську літературу. Знання та досвід, надбаний під час перебування на стажуванні як в Росії, так і в Україні, безумовно, збагатили перекладацький інструментарій художнього перекладу Майкла Найдана.

Переклади Найдана вирізняються особливою витонченістю завдяки його прискіпливості до соціокультурних реалій тексту оригіналу, його прагненню дійти до самої суті основної ідеї твору, його невпинній зацікавленості у всіх тонкощах мови оригіналу. А це вимагає досконалого дослідження вихідного тексту і часто консультацій з експертами чи авторами твору [7; 8].

Як стверджує сам Найдан, для нього важливим є дотримання точності значення оригіналу і, водночас, відтворення його в межах літературної норми англійської мови, щоб він був зрозумілим для англомовного читача. Це завжди спроба втримати рівновагу. Що ж до перекладу поезії, то тут на перший план виступає звукова структура (звукова квінтенсенція) оригіналу, яку він називає органічним ритмом [8]. Наприклад, вірш Наталки Білоцерківець «Саксофоніст», на тверде переконання М. Найдана, не можливо передати без врахування його звучання. І це неодмінно відображається в перекладі. З іншого боку, у прозі ефективним виявляється більш логічний підхід при перекладі, хоч часто, як, наприклад, у Ю. Андруховича, проза переплітається з поезією. У поезії, звичайно, є своя внутрішня логіка, але інші елементи, такі як метафора, синтаксис, ритм, рима тощо є вагомішими [8]. По-друге, необхідно враховувати деякі тактики та стратегії у перекладацькій роботі. Зазвичай при перекладі Майкл Найдан, за його словами, робить чорновий варіант перекладу на папері чи друкує його на комп'ютері. При перекладі поезії читає вголос оригінал, щоб відчутти його мелодику і зануритись самому у світ поезії. Часто до того, як вірш перекладається, він вивчає його напам'ять. А потім відкладає на деякий час і повертається з часом до ньо-

го, щоб уточнити якісь нюанси [8; 10; 11]. По-третє, час від часу зі своїми перекладами ознайомлює своїх колег чи друзів, щоб дізнатись, як вони звучать англійською.

При перекладі з української мови Найдан працює з різними експертами, в тому числі і з авторами творів, які він перекладає [8]. Це допомагає йому глибше проникнути в українську культуру, зрозуміти традиції та звичаї, мовні особливості [7; 8]. Така співпраця була особливо плідною з Ольгою Лучук при укладанні антології української поезії ХХ сторіччя для видавництва «Літопис» та «Літаючою головою» Віктора Неборака у видавництві «Срібне слово», з Ольгою Титаренко при перекладі творів Богдана Ігора Антонича, Тані Малярчук і Марії Матіос, з Оксаною Тацяк при перекладі творів Ю. Винничука, з Мирославою Прихода та Михайлом Комарницьким, директором видавництва «Літопис», де опубліковано багато перекладів Найдана [8].

Майкл Найдан глибоко переконаний, що теоретики перекладу переважно не займаються практикою перекладу, отже їх перекладацький досвід досить обмежений. Він справедливо вважає, що краще не бути рабом будь якої перекладацької теорії, а випрацьовувати свої принципи та підходи до перекладу у процесі практичної діяльності. Перекладачу неодмінно потрібно знати культуру, історію, літературу і словниковий запас мови, з якої він перекладає, знати відповідники в рідній мові, враховуючи розбіжність соціокультурного тла, передати їх адекватно, знайшовши оптимальні шляхи перекладу, у мові-цілі, у приймаючій культурі [10; 11].

Ім'я Роми З. Франко знаходиться серед найбільш видатних культурно-освітніх діячів у світі просвітництва, поширення та передачі українського світу в англomовному середовищі у Північній Америці. Вона виступає послом багатой української культури на канадській землі. Як і інші видатні патріархи-представники української культури в діаспорі, такі як К. Андрусин, І. Долинський, М. Косташ, Я. Славутич, Г. Луцький, М. Лучкович, та ін., Рома Франко внесла і вносить значний вклад у доступності до української мови та культури широкого загалу як в Канаді, так і у всьому світі.

Питання навчання українській мові як чужоземній завжди було в центрі уваги відомих дослідників як в Україні, так і за кордоном. Достатньо назвати лише імена Ю. Жлуктенка, Ю. Шевчука, О. Пономаріва, О. Бех, Н. Чабан, Г. Макарової, Н. Лисенко та ін., але заледве, якщо і взагалі, ведеться мова про укладання підручників з української мови білінгвами, людьми, котрі розуміють тонкощі принаймні двох мов, у нашому випадку мови української та англійської. З огляду на це, здобутки Роми Франко у цій царині не викликають жодних сумнівів щодо їх важливості для навчання українській мові. На жаль, мусимо констатувати, що цей факт не достатньо висвітлений у навчально-методичній літературі і тут є широке поле діяльності для вчених і дослідників як в Україні, так і за її межами. Цілком природним видається у такому випадку, що

однією із цілей статті є розкриття підходу Роми Франко до вивчення української мови як іноземної англomовною аудиторією, оскільки навчання чужоземній мові допомагає зрозуміти культуру народу, його історію, звичаї та традиції через переклад. Переклад, в свою чергу, може розглядатись як ефективний засіб оволодіння чужоземною мовою. Це підтверджує той факт, що останнім часом переклад знову вважають дієвим засобом засвоєння чужоземної мови. Зневажений колись у зв'язку з використанням граматично-перекладного методу, зараз переклад знову виходить на перший план як ефективний метод навчання чужоземній мові.

Британський дослідник Гай Кук зауважує з цього приводу, що «переклад у навчанні чужоземній мові не брався до уваги з огляду на декілька причин. Перше, важко було позбутися старого зв'язку перекладу із авторитарним методом навчання. Переклад при навчанні чужоземній мові був чимось негативним через критику граматико-перекладного методу. По-друге, переклад часто розглядають як мету, чи кінцевий продукт навчання, але рідко як мотиваційний засіб або каталізатор вивчення мови. Отже, якщо в літературі і знаходимо проблеми навчання власне перекладу як кінцевого продукту, то мало є досліджень його як каталізатора у процесі вивчення мови» [4, с. 396].

Таким чином, переклад постає важливим засобом як вивчення мови, так і її розуміння, оскільки переклад мислиться як комунікація міжмовна та міжкультурна [7]. Рома З. Франко одна із перших і намагається довести своєю освітянською та перекладацькою діяльністю цей постулат і досягає в цьому блискучих результатів. І хоч деякі автори намагаються говорити про перекладацький інструментарій Роми Франко [3], майже нічого не сказано про її творчі підходи до вивчення української мови як чужоземної та, більше того, про зв'язок навчання українській мові в англomовному середовищі і перекладу українських творів англійською мовою. А це є надзвичайно важливим у розумінні Роми Франко як викладача, вченої, перекладачки, української патріотки, особистості.

Досягнення Р. Франко в освітянській сфері значною мірою зумовлені її вихованням у сім'ї з самого дитинства. Разом із сестрою Сонею вони виростили у маленькому містечку Канора, провінції Саскачеван, у любові до науки, рідного українського слова, України. І цю любов до всього, що пов'язано з українським корінням, вони пронесли через все своє життя у всіх видах діяльності, яким їм доводилось займатись: чи то викладання, чи науково-дослідницька робота, переклад, редагування, чи громадська робота на благо української громади. Ці чинники є вагомими у розумінні сестер як особистостей та усвідомлення тої ролі, які вони відіграли, а Рома Франко і досі відіграє у суспільстві.

Багатий освітянський досвід Р. Франко був започаткований ще тоді, коли вона була юною шкільною вчителькою в українських парафіяльних школах Саскачевану. Вже тоді вона виявила свій освітянський талант та хист, що надалі дало їй змогу викладати в Саскачеванському університеті

на кафедрі славістики. Її творчий підхід у викладанні проявився у розробці новітніх програм, введенні багатьох нових курсів, викладанні української мови, що, в результаті, вилилось у публікацію підручника за її авторством «Українська мова для англомовних» (*Ukrainian for Speakers of English*) для студентів університету та старших класів середньої школи, а також дорослих для навчання вдома. Серія включала власне підручник, робочий зошит з усними вправами та робочий зошит з письмовими вправами, а також компакт-диск з посібником вимови [13; 14; 15].

У передмові Р. Франко зазначала, що підручник “*Ukrainian for Speakers of English*” призначений для осіб, які не володіють українською. Він підходить для студентів університету, старшокласників, дорослих для навчання вдома. Всі матеріали в підручнику представлені з точки зору студента, який розмовляє англійською, але, можливо, не знає формальних граматичних правил англійської мови. Перед тим, як вводити новий матеріал з української граматики, студентам нагадують про те, що вони знають, у формальній чи неформальній формі, про подібну структуру в англійській мові.

Грамотичні пояснення у підручнику стислі та прості; вони передають лише ту кількість інформації, яку студент здатен засвоїти на ранній стадії вивчення іноземної мови. Численні приклади, висновки, таблиці покликані полегшити навчання. Системна організація матеріалу забезпечує студентам здатність компетентно використовувати мову. Успішне завершення програми закладає основи для подальшого засвоєння мови і вивчення української літератури [5].

Із цих коротких характеристик цілої серії підручників можна зробити висновок, що їх навчальний матеріал базувався загалом на аудіовізуальному методі навчання, який характеризується певними особливостями на відміну від інших. Аудіовізуальний метод, як відомо, був запроваджений Дейлом Едгаром ще в середині 20-го сторіччя [5]. Згодом він був широко використовуваний у Франції в 50-х роках. Дозволимо собі нагадати, що цей метод спрямований на вивчення повсякденної мови на ранній стадії опанування другої/чужоземної мови. Базується на біхейвіористському підході, який стверджує, що вивчення іноземної мови можливе у випадку формування необхідних навичок. Основними засадами цього методу є те, що мова в основному є механічними процесом і більш ефективна, коли говоріння передуює письму. Цей акцент на усне мовлення, ретельно структуровані вправи на запам'ятовування, постійність навчання прямо пропорційні практиці мовлення. Серед основних характеристик методу можна зазначити такі: аудіовізуальний метод посилює вербальну презентацію викладача, передає інформацію переважно через звук та образ, аніж текст, студенти користаються більше від візуально-звукової подачі матеріалу при навчанні мови. Основні **принципи** цього методу можна звести до **вибірковості, підготовки, фізичного контролю, відповідної презентації, реакції**. Він цілком вирізнявся від попередніх методів викладання мови перш за все методиками, які використовували

вались. Заняття починається із уривків фільму чи звукозапису, пояснення матеріалу викладачем через вказування, демонстрацію, вибіркового аудіювання, питань та відповідей, діалог повторюється декілька раз і запам'ятовується частим відтворенням звукозапису чи уривків фільму або практикою в мовній лабораторії. Очевидно, така досвідчена викладачка як Р. Франко не могла не помітити переваг цього методу.

Основною перевагою цього методу можна вважати те, що студенти не тільки могли слухати, але й бачити презентацію; вільно розмовляли. Аудіовізуальний метод, таким чином, мотивує вивчення студентами мови та створює сприятливу атмосферу спілкування. Але як і будь який інший метод, він не позбавлений деяких недоліків, за які його не раз критикували. Зважаючи на те, що основним елементом у нього є повторення, механічне запам'ятовування на початку вивчення мови є нудним, бездумним та контрпродуктивним. Аудіовізуальні матеріали могли вносити плутанину, він не розвивав навичок письма та читання, новий матеріал вимагав багато використовувати різне обладнання з усіма проблемами, які випливають з цього: подовжувачі, вимкнення світла, перенесення магнітофонів з аудиторії в аудиторію. Р. Франко безперечно, усвідомлювала ці недоліки і намагалась їх уникнути при публікації своєї серії підручників. У цій серії ми бачимо книги для читання, усного і письмового мовлення, вправи на розвиток навичок читання. Таким чином, їй вдалося створити підручник з української мови, який охоплює всі необхідні навички для ефективного використання мови.

Тому й не дивно, що п. Рома Франко здобула заслужену шану та повагу серед своїх колег та була удостоєна численних нагород за свою сподвижницьку працю на освітянській ниві як вчена, викладачка, членкиня різних комітетів та управлінь, за практичне втілення своїх ідей на практиці. Дуже часто вона бачила очевидний тісний зв'язок між її методикою навчання іншомовній комунікації та перекладом. Після виходу на дострокову пенсію в 1996 р. Рома Франко взялася за іншу діяльність, яка приносить їй внутрішнє задоволення: переклад української літератури англійською мовою для широкого кола англійської аудиторії. Її ж сестра Соні Морріс була редактором, а по смерті, син Павло Ципівник замінив її. Перекладацька діяльність п. Роми Франко також відзначена значним успіхом передовсім завдяки її працьовитому, оптимістичному характеру і жертвуванню та відданості українській справі. В недавній розмові, п. Рома Франко згадала про 30 перекладених українських книг англійською мовою. Багато з них вона не може опублікувати, не отримавши згоди авторів. Серед них такі книги та автори: Олег Черногуз «Алконавти», «Янічка *The Alchonauts, Yanichka*»; Анатолій Дімаров «Нечиста сила *The Evil Spirit*»; Володимир Дрозд «Що ми знаємо про любов? *What Do We Know About Love?*»; Віктор Гаман «Жайворон не дерево не сідає *A Lark Doesn't Alight on Trees*»; Олесь Гончар «Народний артист *The People's Artist*;»; Євген Гуцало «В гості до сина», «Нарешті син вибився в люди» *A Visit to His Son, Her Son is a Success at Last*; Микола Ілляш «Тепле місце *A Cushy Job*»; Світлана Кубачинська «Маска *The*

Mask»; Надія Ковалик «Килимки з Тбілісі *Tapestries from Tbilisi*»; Зіновій Легкий «Задля сина *For His Son's Sake*»; Віктор Міняйло «Чудотворець Клим *Klym, The Miracle Worker*»; Дмитро Міщенко «*Lapsus Memoriae*»; Антон Морховський «Прощоголов»; Микола Олійник «Гостини *The Visits*»; Людмила Романюк «Вічний мотив *An Eternal Theme*»; Микола Сумишин «Троє на піску *Three on the Sand*»; Лариса Шевченко «Найшло *Something's Come Over Him*»; Василь Шкляр «Крук—птаха нетутешня *A Raven is a Foreign Bird*»; Семен Журахович «На пароплаві *On a Steamer*».

Як бачимо тут представлені не тільки твори авторів-жінок, як це було у серії «Голос жінок в українській літературі», але вчуваються і голоси письменників-чоловіків. Перекладацька та редакторська діяльність Роми Франко та її сестри Соні Морріс високо оцінена правлінням директорів канадської фундації українських студій. Вони були обрані лавреатами перекладацької премії імені Джорджа Луцького у 2009 р. Але більш важливою є оцінка їх роботи читачами, на відгуки яких Рома Франко та видавництво радо чекає. «Ніхто, ніколи, ніде не зробив більше, ніж ці дві жінки, у справі перекладу української літератури,» – сказав професор кафедри слов'янських мов і літератур Торонтського університету Максим Тарнавський, член відбіркового комітету з присудження премії. Тарнавський зазначив видатні досягнення Франко і Морріс, а їх вклад визнав неocenним як за кількістю, так і за якістю перекладеної літератури. «Проте їхні досягнення не обмежуються тільки перекладом творів та їх публікацією,» – сказав він. «Рома і Соня вважали важливим переклад літератури і робили його з усім своїм вмінням, енергією і грошима також» «Інший важливий чинник, що спричинився до нагородження них премією Луцького, стосується особливостей відбору матеріалу для перекладу,» – сказав він. Їхні переклади спрямовані на розширення репертуару наявних перекладів, пропонують нові можливості у вивченні української літератури.» Вони свідомо вибирають список «Б» в українській літературі, сказав Тарнавський, наводячи імена Любові Яновської, Грицько Григоренко і Євгенії Ярошинської як приклад. Цей список-Б не є другорядною літературою, вона також є відомою. «Книги Роми та Соні надали змогу ввести нові університетські курси, які розглядають українську літературу з погляду нефахівця, великого загалу читачів, які досліджують щось трохи інакшого від загальновідомого» [16].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Роль особистості перекладача у сучасному світі як посередника між мовами та культурами важко переоцінити. Адже це перекладач, хто збагачує культури і мови та відкриває, часто незвіданий, світ для читача. У випадку з Майклом Найданом, його перекладацький доробок потребує детального наукового дослідження з огляду методу та інструментарію перекладу художніх творів, виявлення способів адекватної передачі змісту тексту оригіналу у перекладі. Це важливо, принаймні, з двох причин: по-перше, для розуміння функціонування гетерогенних мовних семіотичних систем для передачі змісту висловлення, а по-друге, розкриття перекладацької особистості та її ролі у популяризації української культури далеко за межами України.

Рома Франко – надзвичайна особистість, повна енергії, оптимізму і любові до своєї країни, до України, її великої і дружньої родини: чоловіка Степана, двох синів Романа та Івана і п'ятьох внуків: Марійка, Маркіян, Калина, Іларія, Іванна. Її щедрість та любов до людей є надзвичайною. Вона подарувала свої книги більше, ніж 150 університетам, 80 бібліотекам і більше 60 закладам та установам у Північній Америці, Україні, Австралії. Автор цих рядків також серед щасливчиків, які отримали такий дарунок від неї.

Минулого року Рома Франко відсвяткувала своє 82-річчя, а в грудні її чоловік Степан Франко відзначив 87 років з дня народження. Ці люди все життя працювали і працюють, щоб сіяти добре і вічне на цій планеті, виховуючи своїх дітей у любові до сімейних цінностей, своєї Батьківщини, свого коріння. Отож побажаймо їм довгих років життя та процвітання на славу Канади, на славу України.

Література

1. Іваницька М.Л. Особистість перекладача в українсько-німецьких літературних взаєминах: монографія. Чернівці, 2015.
2. Іващенко О.Г. Особистість перекладача в сучасному суспільстві. Мова і культура. 2011. 14. 7. С. 403 – 408.
3. Козачук А.М. Перекладацький доробок Роми Франко: загальний огляд. Вісник Житомирського державного університету. 2011. 58. С. 37 – 40.
4. Cook G.A. (2007). A Thing of the Future: Translation in Language Learning. *International journal of applied linguistics*, 17 (3), 396 – 401.
5. Dale E. (1946). *Audio-visual method of teaching*. New York: Dryden Press.
6. Hatim B., Mason I. (1990). *Discourse and the Translator*. Longman: Longman Group Limited.
7. House J. (2016). *Translation as Communication Across Languages and Cultures*. Routledge.
8. Interview with a Translator: Michael Naydan (08.02. 2010) URL: <http://levhrytsyuk.blogspot.com/2010/02/14-interview-with-translator-michael.html> (Accessed 07.05.2019).
9. Michael Naydan: 70% of Ukrainian Writers are Women. (2011). URL: <http://litakcent.com/2011/01/20/myhajlo-najdan-simdesjat-vidsotkiv-novyh-ukrajinskyh-pysmennykiv-%E2%80%9494-zhinky/> (Accessed 07.05.2019).
10. Naydan M. (2014). Approaches to Translating the Style of Maria Matios' Novel *Sweet Darusya*. *Style and Translation*. Collection of Scholarly Works, № 1(1). Kyiv: Kyiv University Publishing Center. P. 277– 287.
11. Naydan M. (2003). Translating a Novel's Novelty: Yuri Andrukhovych's *Perverzion* in English. *The Yale journal of criticism*, 16 (2), 455– 464.
12. Franko R. (1994). *Ukrainian for Speakers of English: Oral Exercises*. Calgary: Brush Education.
13. Franko R. (1994). *Ukrainian for Speakers of English: Text. Introductory and Intermediate Levels*. Calgary: Brush Education.
14. Franko R. (1994). *Ukrainian for Speakers of English: Written Exercises*. Calgary: Brush Education.

15. Wawryshyn O. Franko, Morris Receive George S. N. Luckyj Ukrainian Literature Translation Prize (01.06.2009). URL: <http://cfus.ca/wp-content/uploads/2013/12/O-WAWRYSHYN-article-re-Luckyj-Prize-2009.pdf> (Accessed 07.05.2019).

*Стаття надійшла до редакційної колегії 20.03.2019 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Аркушиним Г. Л.*

CIVILIZATION MISSION OF TRANSLATION: NORTH-AMERICAN CONTEXT

V. D. Bialyk

*Yuriy Fedkovych Chernivtsi National university;
58012, Chernivtsi, Kotsiubynskyi St., 2*

The article focuses on the problems of social and cultural aspects of the translation process, It has been emphasized that not only linguistic characteristics but social and cultural constituents of the translated text influence its quality. While translating, it is of paramount importance to take into account the extent the culture is involved into the text, and the text is involved into the culture. Language, being a semiotic system, is projecting onto sociocultural and semiotic aspects of translation. The translator should be aware of the culture, customs, traditions, social background expressed both in the source language and the target language as he is presenting to the foreign language audience not only a literary work but also the country of its origin, constructing its image, and the image of its culture In this respect it is important to analyze the role of individuality in translation process. It has been offered to disclose the major stages of a translator's individuality development process in the creative activity of translating fiction. An American scholar and translator Dr. Michael M. Naydan and f Canadian scholar, translator, and editor Roma Franko have been chosen as a model of a translator in a contemporary translation industry. The choice has been stipulated by a number of reasons: the wide-world recognition of their achievements and their constant striving to popularize the Ukrainian culture in the Anglophone world. The major stages of Michael M. Naydan's personality as a scholar and as a translator as well as Roma Franko have been considered in the article. Major emphasis is laid on their Ukrainian-English translations which includes prose and poetical works. An attempt has been made to reveal the basic translation tools which they employ to achieve an adequate translation. The article contains the information about the creative activities of Michael Naydan and Roma Franko, offers further perspectives of their study.

Key words: *Michael M. Naydan, Roma Franko, translation, the source language, the target language, social and cultural aspects of translation, semiotic system.*